

Situasjonen for fremmedspråkene i Norge, sett fra Universitetet i Oslo

Alexandra Anna Spalek

Universitetet i Oslo

a.a.spalek@ilos.uio.no

Tone Hagerup

Universitetet i Oslo

thagerup@uio.no

Sammendrag

De siste ti årene har antall studenter som tar språkstudier ved Universitet i Oslo (UiO) gått jevnt og trutt nedover. Høsten 2022 tok derfor Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk (ILOS) ved UiO initiativ til å undersøke mulige årsaker til dette. Resultatet ble en rapport som beskriver situasjonen for rekruttering til ILOS sine språkstudier slik det så ut i 2023:

“Fremmedspråk i krise. En utredning om europeiske fremmedspråk i høyere utdanning” (Spalek et al., 2023). Rapporten hadde særlig søkelys på fremmedspråkene i skolen, spansk, fransk og tysk, men tok også noen blikk på engelsk, italiensk og russisk. Den tok for seg statistikk for språkstudier på UiO, fordelingen av språkstudier i høyere utdanning nasjonalt, og rekrutteringsgrunnlaget med tall fra videregående skole. Den inkluderte også en kort analyse av situasjonen i arbeidslivet, hvor et lite utvalg bedrifter ble spurt om deres behov for fremmedspråkkompetanse og mulighetene for å rekruttere ansatte med denne spesifikke kompetansen. I denne artikkelen presenterer vi en oversikt over funnene i rapporten, samt noen av tiltakene som har blitt iverksatt på UiO i etterkant. Vårt mål er å spre kunnskap og bidra til å forbedre situasjonen som ble identifisert gjennom rapportarbeidet.

Nøkkelord: *fremmedspråk i utdanningen, søkertall, studenters motivasjon, dobbelkompetanse, arbeidslivsrelevans, utdanningspolitikk, språkvalg i videregående skole, rekruttering.*

1. Situasjonen i dag

Språkfagene ved ILOS har opplevd en halvering i produksjon av studiepoeng i perioden 2012–2021, en tendens som har fortsatt også etter pandemien. Denne tendensen er ikke unik for Universitet i Oslo, og ses også ved andre universiteter i Norge. Generelt er tilstanden for fremmedspråk i Norge bekymringsfull, både i høyere utdanning og i skolen. Dette er imidlertid ikke et problem unikt for Norge; situasjonen ligner på den i nabolandene Sverige, Danmark og England. Hva som derimot skiller disse landene fra Norge, er at de har iverksatt nasjonale tiltak for å motvirke denne negative trenden.¹ EU har også bidratt gjennom sin utdanningspolitikk, European Education Area, der fremmedspråk er definert som en kjernekompetanse i både utdanning og livslang læring. Et av de ambisiøse målene er at alle innbyggere i Europa skal kunne beherske to fremmedspråk i tillegg til morsmålet (*Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning*, 2024). Gjennom EØS-avtalen har Norge forpliktet seg til å følge retningslinjer som blir fremmet i EU-regionen. Dermed blir denne anbefalingen også førende for norske forhold.

I Norge fremhever flere offentlige utredninger (NOU) og stortingsmeldinger betydningen av fremmedspråkkompetanse i samfunnet, med særlig fokus på språk som tysk og fransk. Universiteter og høyskoler forventes blant annet å intensivere rekrutteringen til språkstudier og legge til rette for utvekslingsprogrammer til ikke-engelskspråklige land (Meld. St. 7 (2020–2021)). Til tross for disse oppfordringene på høyere utdanningsnivå finnes det andre offentlige utredninger som adresserer skolefeltet og antyder at fremmedspråk som fag kan bli nedprioritert i grunnopplæringen, blant annet gjennom en reduksjon i antall undervisningstimer (Meld. St. 34 (2023-2024), NOU 2019:25). Slik situasjonen er nå, beveger vi oss altså i motsatt retning av EUs direktiver, mot en virkelighet der mange tenker at engelsk er nok, og ikke ser behov for å utdype eller formalisere sin kunnskap i fremmedspråk.

I Norge er fremmedspråk et obligatorisk fag for alle som søker seg til studieforberedende program i videregående skole. Dette skoleløpet er for de som ønsker å ta høyere utdanning. De kan hovedsakelig velge mellom fransk, spansk eller tysk, kun noen få skoler tilbyr kinesisk, italiensk eller russisk. Standard studier i fremmedspråk i videregående skole (nivå II) ender på nivå A2, etter den europeiske rammeplanen for språk (Udir, 2020). Noen få elever velger språk som fordypningsfag (nivå III) og kan dermed komme opp på nivå B1 (Buckholm, 2024).

Overgangen fra fremmedspråkundervisning i videregående skole til universitetsstudier er imidlertid blitt beskrevet som et "lengdehopp uten tilløp" (Thoresen, 2020), fordi det forventede språklige nivået ved endt videregående ikke samsvarer med kravene ved universitetsstart. Universitetsstudiene starter ofte på nivå B1 for å gjøre det mulig for studentene å dra på utveksling i ett semester, der kravet ligger på nivå B2. Dette gjør starten spesielt utfordrende for mange studenter. Å senke universitetskravene ville gjøre det vanskeligere å oppnå nødvendig kompetanse for å dra på utveksling og for å senere begynne på en mastergrad i disse fagene. Utfordringen med å dekke gapet mellom de to utdanningsnivåene er noe som det aktivt søkes løsninger på.

De fleste studentene som velger å studere fremmedspråk, gjør dette ut fra egen interesse og med et uttrykt mål om å fullføre en grad. Til tross for disse intensjonene, er det imidlertid bare 20–30 % av studentene som faktisk fullfører de påbegynte språkstudiene. Ifølge UiO sine egne studentdata (2022) er årsakene til frafall både mangfoldige og sammensatte. I arbeidet med rapporten (Spalek et al., 2023) søkte vi derfor å finne ut hva som motiverte de studentene som faktisk gjennomførte språkstudier på universitetet. En studie fra 2022 (Dahl, 2022) viste at man kan skille mellom affektive og instrumentelle grunner, innenfor de ulike språkene. Det er særlig tydelig at de som studerer engelsk har en mer instrumentell tilnærming, med et klart mål om å bruke sin engelsk-kompetanse i jobbsammenheng. Spansk- og franskstudenter er derimot styrt av mer affektive faktorer og velger studiet på bakgrunn av interesse for kulturen og språket i seg selv, uten klare mål for arbeidslivet etter studiene. Tysk faller i en mellomposisjon mellom engelsk og fransk/spansk. Siden motivasjonen knyttet til arbeidslivsrelevans er en sentral faktor i studier med høyt studentopptak, er det nærliggende å anta at mange velger seg for å studere fremmedspråk fordi de ikke ser den umiddelbare nytteverdien for fremtidige karrieremuligheter.

Paradoksalt nok viser undersøkelser fra både næringsliv og offentlig sektor i Norge at det er et stort behov for ansatte med god kompetanse i engelsk, samt en betydelig mangel på ansatte med ferdigheter i andre europeiske språk som tysk og fransk (Hellekjær, 2011). Mange arbeidsgivere ønsker kandidater med språkkompetanse kombinert med annen ekspertise, ofte referert til som "dobbelkompetanse". Dette understreker betydningen av å styrke fremmedspråkopplæringen, både for utdanningsinstitusjoner og for arbeidsmarkedet. I 2012 beskrev Vold og Doetjes situasjonen som en "ond sirkel", der elever velger bort fremmedspråk på grunn av antatt lav etterspørsel på jobbmarkedet, mens arbeidsgivere ikke etterspør språkkompetanse fordi de tror den mangler hos mulige arbeidssøkere. Både Vold og Doetjes (2012) og Hellekjær (2007) foreslo å bryte sirkelen

ved å kombinere språk med andre fag, som norsk næringsliv og offentlig sektor etterspør. I vår utredning gjennomførte vi, i samarbeid med Glenn Ole Hellekjær, en undersøkelse av "dobbelkompetanse"-behovet (Spalek et al., 2023). Studien, utført blant et begrenset utvalg arbeidsgivere og ansatte både i privat og offentlig sektor² i mai 2023, viste at omtrent 70 % av respondentene mente språkferdigheter var avgjørende for ansettelse i de respektive stillinger, mens rundt 60 % så kombinasjon med annen fagkompetanse som like viktig. På grunn av tidsbegrensinger ble studien utført som en stikkprøve og tar derfor ikke hensyn til representativitet, men funnene støtter likevel resultatene fra tidligere undersøkelser om fremmedspråkernes viktighet i det norske arbeidsmarkedet og bekrefter funn fra Hellekjærs behovsanalyser om at det er tysk, fransk og spansk som benyttes mest i norsk næringslivet og i norsk offentlig forvaltning.

I arbeidet med rapporten (Spalek et al., 2023) identifiserte komiteen to kjerneområder for videre arbeid, basert på hvilke deler av en prosessen vi faktisk kan påvirke, for å skape rom for endring i søkningen til fremmedspråkstudier. Det første området er å utvikle språkstudier som er attraktive og relevante for arbeidsmarkedet, slik at elever i videregående skole motiveres til å vurdere karrierer innen fremmedspråk. Det andre er behovet for en nasjonal strategi for å øke bevisstheten om betydningen av fremmedspråkkompetanse i både utdanning og arbeidsliv.

2. Hvor står vi i dag?

Som Norges største institutt for fremmedspråkstudier arbeider ILOS målbevisst for å snu den negative trenden i søkertallene til språkstudier, samt styrke fremmedspråkkompetansen i Norge generelt. I denne sammenhengen vil vi fremheve tre viktige elementer i vårt arbeid.

1. Det er viktig at utdanningstilbudene i fremmedspråk ved UiO ses i sammenheng med både andre universiteter, hele skoleløpet, og utdanningspolitiske beslutninger. Et samarbeid er nå derfor satt i gang, mellom ledere for fremmedspråkinstitutter ved flere universiteter i Norge, og med Nasjonalt senter for engelsk og fremmedspråk i opplæringen. Målet er å samarbeide om å øke statusen for fremmedspråk i det offentlige rom og styrke den politiske interessen og satsingen på fremmedspråk i skolen og høyere utdanning. Innenfor dette samarbeidet har ett av tiltakene vært å starte en dialog med ulike politiske partier om utfordringene knyttet til fremmedspråk i utdanning på alle nivåer. Målet er å etablere en nasjonal oversikt og motivere til en stortingsmelding som vurderer fremmedspråkkompetansen i Norge helhetlig. I tillegg er det ønskelig at fremmedspråk innføres som valgfag i grunnskolen.

2. Internt ved UiO arbeider ILOS med måter å fornye språkfagene på. En sentral tanke her er å etablere en tverrfaglig bachelorgrad i samarbeid med det samfunnsvitenskapelige fakultetet. Dette vil gi studentene mulighet til å oppnå en dobbelgrad som kvalifiserer for flere mastergrader i ulike disipliner (Nilsen & Spalek, 2024). Den første tverrfaglige bachelorgraden, som kombinerer fremmedspråk med samfunnsvitenskapelige fag, vil imøtekomme etterspørselen etter "dobbelkompetanse" i både offentlig sektor og næringslivet. Et eksempel på en slik framtidig utdanning er en grad som kombinerer et europeisk fremmedspråk med samfunnsfag som sosiologi, samfunnsgeografi, sosialantropologi, eller økonomi. Et slik løp med tydelig arbeidslivsrelevans vil kunne appellere til en ny generasjon studenter som ønsker en direkte kobling mellom utdanning og karrieremuligheter. Dette arbeidet er allerede i gang, med mål om å tilby det nye programmet i løpet av det kommende året.

3. Et lokalt tiltak har vært å bli mer proaktive i rekrutteringen til fremmedspråkstudier gjennom et arrangement ved universitetet kalt Fremmedspråkdagen. Her inviterer Det humanistiske fakultetet

elever fra videregående skole for å tilbringe en dag som språkstudenter. Studenter fra ulike språkfag viser dem rundt og informerer om studiehverdagen deres samt karrieremuligheter. Elevene deltar også i språkundervisningen, i ett kjent og ett ukjent språk. Intensjonen bak denne typen arrangement er å være et verktøy for å synliggjøre fremmedspråkstudiene og påvirke elever i videregående skole. Tiltaket søker også å bidra til et positivt omdømme for fremmedspråkene. Arrangementet er nærmere beskrevet i en artikkel av Graciete S.C. Londrim (2025) i NJLTL (2/2025).

Samlet sett, håper vi at disse tiltakene vil bidra til å sikre en lysere fremtid for fremmedspråkstudier ved å se utdanningene i fremmedspråk under ett, øke anerkjennelsen og synliggjøre den faktiske relevansen for det norske samfunnet.

Slutnoter

- 1) Danmark: [Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet — Uddannelses- og Forskningsministeriet](#)
- Sverige: [Behovet av en språkstrategi för Sverige : Slutrapport med förslag från Arbetsgruppen för språkämnen](#)
- England: [Towards a National Languages Strategy: Education and Skills | The British Academy](#)
- 2) Det har i rammen til utredningen vår ikke vært tid til å arbeide systematisk for å lage et representativt utvalg respondenter. Spørreskjema ble derfor sendt ut til et tilfeldig antall personer innen diverse sektorer som media, forlag, utdanning, offentlig forvaltning, NGO, konsulentbransje o.l. og som har internasjonale relasjoner som del av sin kjernevirksomhet.

Litteraturliste

- Buckholm, T. (2024). *Elevenes valg av engelsk og fremmedspråk i videregående opplæring 2023-2024*. Fremmedspråksenteret. https://www.hiof.no/fss/sprakvalg/fagvalgstatistikk/elevenes-valg-av-fremmedsprak-pa-videregaende-2023-2024_endelig.pdf
- Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. (2024, januar). <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/key-competences>
- Dahl, A. (2022). University language students' motivations for their language of study. *Nordic Journal of Language Teaching and Learning*, 10(1). <https://doi.org/10.46364/njltl.v10i1.1013>
- Hellekjær, G. O. (2007). Fremmedspråk i norsk næringsliv—Engelsk er ikke nok! *Fokus på språk - Fremmedspråksenteret*, 3. <http://hdl.handle.net/11250/147928>
- Hellekjær, G. O. (2011). Språkmakt og avmakt. Bruk av og behov for fremmedspråk i statsforvaltningen. *Fokus på språk - Fremmedspråksenteret*. <http://hdl.handle.net/11250/147928>
- Hoffman, A., Norén, C., Callin, M., Alberius, L., & Johansson, S. (2017). *Behovet av en språkstrategi för Sverige: Slutrapport med förslag från Arbetsgruppen för språkämnen*. <http://www.suhf.se/storage/ma/f770431060f747608bfaa707770b215e/519be92f732643b6b3424499b27cb174/pdf/AA6F841CDBDEDF37CADD9AB3F19DCE9937EF8435/Spr%c3%a5k%c3%a4mnen%20SLUTRAPPORT%20med%20f%c3%b6rslag%20170707.pdf>
- Londrim, G. C. S. (2025). Hvordan Fremmedspråkdagen bidrar til å inspirere ungdom til å velge fremmedspråk i høyere utdanning. *Nordic Journal of Language Teaching and Learning*, 13(1). <https://journal.uia.no/index.php/NJLTL/index>
- Meld. St. 7 (2020-2021). (2020). *En verden av muligheter—Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20202021/id2779627/?ch=1>
- Meld. St. 34 (2023-2024). (2024). *En mer praktisk skole—Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. Trinn*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20232024/id3052898/>

- Nilsen, C. M., & Spalek, A. (2024, juni 7). *Ja, vi må tenke nytt om fremmedspråkene*. <https://www.khrono.no/ja-vi-ma-tenke-nytt-om-sprakfagene/879566>
- NOU 2019:25. (2019). *Med rett til å mestre—Struktur og innhold i videregående opplæring* [NOU 2019:25]. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-25/id2682947/?ch=6#kap5-3-2>
- Spalek, A., Helland, H. P., Nordenstrøm, T. G., Janns, C., Hagerup, T., Ingulstad, C. K., Sanner, T., & Førland, R. N. (2023). *Fremmedspråk i krise. En utredning om europeiske fremmedspråk i høyere utdanning*. Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk (ILOS), Universitetet i Oslo.
- Udannelse- og Forskningsministeriet, Danmark (2017). *Strategi for styrkelse av fremmedsprog i uddannelsessystemet*. <https://ufm.dk/publikationer/2017/strategi-for-styrkelse-af-fremmedsprog-i-uddannelsessystemet>
- Studentresultater 2022*. (2023, mars). <https://www.uio.no/om/organisasjon/utvalg/utdanningskomiteen/moter/2023/mote-nr-2/studentdata-uk.pdf>
- Thoresen, J. (2020). *Lengdehopp uten tilløp? En undersøkelse av overgangen fra tyskundervisningen på skolen til tyskstudiet på universitetet i Norge*. [Universitetet i Oslo]. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-83607>
- The British Academy, the Arts and Humanities Research Council, the Association of School and College leaders, the British Council, and Universities UK. (2020). *Towards a National Languages Strategy: Education and Skills*. https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/2597/Towards-a-national-languages-strategy-July-2020_R0FHmzB.pdf
- Utdanningsdirektoratet (2020, juni 26). *Kjennetegn på måloppnåelse—Fremmedspråk nivå II*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/kjennetegn/kjennetegn-pa-maloppnaelse-fremmedsprak-niva-ii/>
- Vold, E. T., & Doetjes, G. (2012). Fremmedspråk i norsk arbeidsliv: Gapet mellom behov og etterspørsel. *Acta Didactica Norge*, 6(1). <https://doi.org/10.5617/adno.1075>